

3. Bourdeaux Michael. The Christian Voice in Ukrainian Elections / Michael Bourdeaux // Religion in Eastern Europe. – XXV. – №1. – February 2004. – P. 1–7.
4. Звернення Всеукраїнської Ради церков до народу України щодо виборів Президента України [15 травня 2014 р.] [Електронний ресурс] // Код доступу: <http://bit.ly/1tqxpA9>
5. Звернення греко-католицького єпископату України з приводу суспільно-політичної ситуації в державі [31 січня 2014 р.] [Електронний ресурс] // Код доступу: http://risu.org.ua/ua/index/resources/church_doc/ugcc_doc/55174/
6. Звернення Українського Католицького Університету [24 лютого 2014 р.] [Електронний ресурс] // Код доступу: <http://bit.ly/1zFW1Zi>
7. Інструкція про поведінку священнослужителів УГКЦ під час політичних виборчих кампаній [4 квітня 2014 року] [Електронний ресурс] // Код доступу: http://risu.org.ua/ua/index/resources/church_doc/ugcc_doc/56012/
8. Послання Синоду єпископів Києво-Галицького Верховного архиєпископства УГКЦ до вірних та всіх громадян України з нагоди президентських виборів [6 травня 2014 р.] [Електронний ресурс] // Код доступу: <http://bit.ly/1pAupp8>
9. Постанови Шістдесят третьої сесії Синоду єпископів Києво-Галицького Верховного Архиєпископства УГКЦ [3–4 квітня 2014 р.] [Електронний ресурс] // Код доступу: <http://bit.ly/1tqxweW>
10. Синодальне послання до вірних УГКЦ та всіх людей доброї волі про суспільно-політичну ситуацію в Україні напередодні виборів до Верховної Ради [Електронний ресурс] // Код доступу: <http://bit.ly/1yvJCsw>

Сергій Присухін (Київ)

**СУСПІЛЬНИЙ МИР ЯК ЦІННІСТЬ І ПРИНЦИП
«КУЛЬТУРИ ЖИТТЯ»
(У СВІТЛІ ПРАЦЬ СВ. ІВАНА ПАВЛА II)**

Стаття висвітлює досягнення соціального вчення Католицької Церкви в справі подолання «культури смерті» (соціального насильства у формі воєн, тероризму тощо) через утвердження миру як складової системи цінностей і принципів «культури життя».

***Ключові слова:** Католицька Церква, Іван Павло II, культура життя, культура смерті*

**PEACE IN SOCIETY AS VALUE AND PRINCIPLE OF
«CULTURE OF LIFE»**

(IN THE LIGHT OF WORKS S. JOHN PAUL II)

The article covers the achievements of the social teachings of the Catholic Church in overcoming the «culture of death» (the social violence in the form of wars, terrorism, etc.) through the consolidation of peace as a component of the values and principles of the «culture of life».

Keywords: *Catholic Church, John Paul II, the culture of life, the culture of death.*

Постановка проблеми. Становлення культури життя в сучасній цивілізації, за твердженням св. Івана Павла II, залежить від якнайшвидшого подолання проявів «культури смерті», соціального гріха насильства у формі кровопролитних воєн, конфліктів, тероризму тощо, послуговуючись для цього апробованими моделями суспільного миру.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Подолання гріха насильства, боротьба за встановлення суспільного миру в тих чи тих аспектах віддзеркалені у пастирській конституції «Gaudium et spes» («Радість і надія», 1965 р.), декларації «Dignitatis humanae» («Гідності людської», 1965 р.), у Катехизмі Католицької Церкви (2002 р.), Компендіумі соціальної доктрини Католицької Церкви (2004 р.), особливо Івана XXIII, Павла VI, Франциска, відомих теологів-богословів Й. К. Гьофнера, Н. Нойхауза, Л. Мелліна, І. К. де Паула. А найповніше – в щорічних посланнях св. Івана Павла II до Всесвітнього дня миру та його енцикліках «Evangelium vitae» («Євангелія життя», 1995 р.), «Centesimus annus» («Сотий рік», 1991 р.) та ін.

Метою статті є спроба привернути увагу широкого кола зацікавлених осіб на досягнення соціального вчення Католицької Церкви в справі подолання «культури смерті» (соціального насильства у формі воєн, тероризму тощо) через утвердження миру як складової системи цінностей і принципів «культури життя».

Основні результати дослідження. Проблема суспільного миру віддавна є преференційною для Соціального Вчителства Католицької Церкви. На думку папи Франциска (початок правління 13.03.2013 р.), суспільний мир не можна тлумачити тільки як звичайну відсутність насильства або війни, що ґрунтується на випадковому балансі сил. Вузьке тлумачення поняття суспільного миру свідчить про існування хибної позиції, якою виправдовують несправедливий державний устрій, що змушує частину населення відчувати себе жертвою, боятися за своє життя, а найуразливіших – «замовкнути і не озиратися», щоб ті, які мають владу і більші привілеї, могли безперешкодно паразитувати так і надалі. Гідність людської особи і спільне благо, на думку Франциска,

«стоять вище за спокій окремих людей, які не бажають відмовитися від своїх привілеїв. Коли такі цінності опиняються під загрозою, має залунати голос пророка» [1, с. 166]. Як вважає Франциск, мир «який не є плодом цілісного розвитку всіх людей, просто не матиме майбутнього й завжди буде насінням нових конфліктів і різних форм насильства» [1, с. 167].

Католицька Церква віддавна відома своїми миротворчими діями і великим досвідом захисту миру в його найширшому суспільному значенні. В Старому Завіті поняття «мир» використовували для позначення широкого спектру соціальних відносин і насамперед періоду відсутності війни – «об'явити їм мир» (Суд. 21, 13), «час на війну і час на мир» (Прип. 3, 8). Це слово використовували для позначення гармонії міжособових стосунків, матеріального і духовного добробуту, щастя людини – «якщо б ти ходив шляхом Божим, ти жив би вічно в мирі. Збагни, де знання і де сила, де розум, щоб тобі також знати, де довголіття, де життя, де світло очей та мир» (Вар. 3, 13-14). Старий Завіт констатував, що мир – це один із найбільших дарів Бога людям, результат Божого благословення. «Нехай Господь оберне обличчя Своє до тебе і дасть тобі мир!» (Чис. 6, 26). Водночас мир – це основна характеристика Бога: «Господь – мир» (Суд 6, 24). Там, де є насильство, не може бути Бога, суспільний мир і насильство не можуть співіснувати. Лише прихід Месії гарантуватиме досконалий і вічний мир: «І ділом справедливости мир буде, а плодом справедливости – спокій та безпека довічна. Народ мій житиме в оселі миру, а в житлах безпечних і в осідках спокійних» (Іс. 32, 17-18).

В Новому Завіті здійснення суспільного миру безперечно пов'язувалось з Ісусом Христом, який має зруйнувати стіну ворожнечі, що розділяє людей, бо «тепер ж в Христі Ісусі, ви, що колись були далекі, стали близькі кров'ю Христовою. Бо він – наш мир, він, що зробив з двох одне, зруйнувавши стіну, яка була перегородою, тобто ворожнечу, – своїм тілом» (Еф. 2, 13-14 і наступні). Перед своєю смертю Ісус говорив про любов, яка єднає Його з Отцем, і про об'єднуючу силу миру, яку ця любов несе Його учням. Ця прощальна проповідь відкриває глибокий сенс життя і смерті Ісуса і може вважатись основою Його вчення. Суспільний мир – це примирення з братами і сестрами. Саме тому в молитві «Отче наш», якої вчить Ісус Христос, прощення, що просять у Бога, пов'язується із прощенням, яке даруємо братам і сестрам: «Прости нам довги наші, як і ми прощаємо довжникам нашим» (Мт. 6, 12). Завдяки такому подвійному примиренню, християни можуть стати творцями миру, а отже, брати участь у побудові Царства Божого. Як каже Ісус, «Блаженні миротворці, бо вони синами Божими назвуться» (Мт. 5, 9) [2, с. 575–581].

Вчення св. Августина (354–430 рр.) про війну і мир, особливо його концепція справедливої війни, стало визначальним для Католицької Церкви на багато століть уперед і використовувалось нею в різний час по-різному – як для обґрунтування мирних домовленостей, так і для

пропагандистської підтримки хрестових походів у Середні віки. Християнські богослови обстоюють позицію, згідно з якою, якщо в світі існує несправедливість, зло, то реальний мир не може бути завершено досконалим, бажаним і вічним миром, якого навчають Біблія і Отці Церкви. Ось чому Церква сьогодні стає не на сторону абсолютизації пацифізму, а навпаки, приймає сторону активного миру, який необхідно спочатку вибороти, а потім захищати в конкретних соціально-політичних обставинах.

Драматичні події світових воєн ХХ ст. сформували миротворчу позицію папи Венедикта XV (правив 1914–1922 рр.) та Пія XII (правив 1939–1958 рр.), які в прагненні облаштування суспільного миру використовували можливості дипломатії (зусилля Венедикта XV щодо посередництва в організації мирних перемовин 1917 р.) і засобів масової інформації. Різдвяні звернення Пія XII (цикл радіопередач упродовж 1939–1948 рр.) поєднували мову дипломатії з прямою і щирістю. Прикладом слугує виступ (24.12.1944 р.), під час якого він засудив усі війни, довівши всю очевидну «аморальність агресивної війни» [3]. Друга половина ХХ ст. покликала до життя соціально-політичні рухи, організації, які своєю метою обрали захист і зміцнення суспільного миру в умовах системної кризи сучасної цивілізації. Церква брала участь у цих рухах, прикладом слугує заснований у 1945 р. міжнародний рух «Pax Christi» («Мир Христа»). Папа Павло VI (правив 1963–1978 рр.) ще у 1967 р. заснував Папську комісію «Justitia et Pax» («Справедливість і мир»), а також запровадив Міжнародний день миру (1 січня) як день проголошення універсальних цінностей життя: істини, справедливості, свободи, любові [4].

Визначального значення в дослідженні проблем захисту суспільного миру набуло соціальне вчення св. Івана XXIII (правив 1958–1963 рр.). У соціальній енцикліці «Pacem in teris» («Мир на землі», 11.04.1963 р.) він повчав, що сьогодні всі люди доброї волі виконують грандіозне завдання облаштування в людському житті відносин, заснованих на цінностях любові до ближнього і свободі, істинної справедливості в сім'ї, діяльності соціальних інститутів влади та держави, з одного боку, та в діяльності міжнародного співтовариства, з іншого. Останнє є благородним завданням, оскільки воно пов'язане із встановленням справжнього миру, який співпадає з Божим волевиявленням [5, с. 47]. В «Pacem in terris» здійснений аналіз головних передумов, які є необхідними для встановлення миру і які тісно пов'язані з об'єктивною потребою людської душі в істині, справедливості, любові і свободі [5].

Проблематика суспільного миру знайшла своє відображення у напрацюваннях II Ватиканського Собору (1962–1965 рр.), зокрема у Пастирській конституції «Gaudium et spes» (07.12.1965 р.). В конституції посеред іншого були надані більш чіткі аргументи Магістеріуму Церкви

на користь захисту миру, беручи до уваги новітні загрози людському життю. Документ засудив нелюдські методи ведення війни і закликав усіх християн молитися і робити все можливе для збереження миру [6, с. 601]. В «*Gaudium et spes*» висновувалось, що «мир не полягає тільки в відсутності війни та й не обмежується тільки до встановлення рівноваги між протилежними собі силами, ані не постає з якоїсь імперської гегемонії, але слушно і властиво визначається як діло справедливості» [6, с. 601]. Для здійснення суспільного миру потрібно, щоб були знищені передумови військових конфліктів і насамперед несправедливість, яку відтворюють економічні суперечності в соціальному житті, дух користолюбства і зневаги до людей: «Для побудови миру є необхідною рішуча воля пошанувати інших людей і народи та їх гідність і повсякчасна братерська поведінка... Мир є також плодом любові, яка йде далі за те, чого вимагає справедливість» [6, с. 602].

«*Gaudium et spes*» виокремила тезу, згідно з якою суспільному миру загрожує соціальний гріх, поширення соціального насильства (у формі війни), і якщо вичерпані всі можливості мирних домовленостей, то влада має право законного захисту суспільного миру за допомогою зброї, позаяк захист безпеки народу є її безпосереднім обов'язком. Право на захист від зовнішнього або внутрішнього насильства (право на опір) за допомогою військової сили, але за дотримання жорстких умов, в яких здійснюють самозахист («природне право на законну оборону») не має виходити, у визначенні Івана Павла II (правив 1978–2005 рр.), за «традиційні межі необхідності і пропорційності» (6) [7]. Є всі підстави стверджувати, що позиція св. Івана Павла II в цих питаннях залишається практично доцільною і сьогодні.

Християнам, а разом з ними людям доброї волі Церква пропонує не виконувати злочинні накази, які загрожують людському життю і породжують ненависть, терор, масові вбивства тощо («право на протест сумління»). Св. Іван Павло II підтримував право на протест сумління і тим самим захищав мужню позицію тих осіб, які через докори сумління відмовляються від використання зброї щодо інших людей. Посилання на військовий обов'язок не виправдовує виконання злочинного наказу, кожна морально не виправдана смерть є злочином і прирівнюється до вбивства. Право на протест сумління має також широке поле вияву і не стосується лише збройних конфліктів на рівні міждержавних відносин. Право на протест сумління торкається вирішення всього різноманіття проблем сфери суспільного буття.

Святий Престол наголошує на значенні миротворчої діяльності папської дипломатії, а також миротворчої діяльності Папи Римського. св. Іван Павло II стверджував, що «папська дипломатія не має іншої кінцевої мети, окрім тієї, щоб сприяти, поширювати по всій землі та захищати гідність людини і всіх форм людського співжиття, починаючи від сім'ї, місця роботи, школи, місцевої спільноти до регіональних,

національних та міжнародних рівнів» [Цит за: 8, с. 5]. Католицька Церква як суб'єкт міжнародної діяльності долучилась до створення «Декларації тисячоліття Організації Об'єднаних Націй». Дипломатичні зусилля Святого Престолу спрямовані на підтримку ініціативи захисту людського життя від «многоликого» насильства, масових убивств, геноциду та інших важких злочинів. Правові інституції, що діють у сфері міжнародних відносин, зазвичай використовують спеціальні обмежувальні санкції до порушників миру, мета яких – сформувати передумови переговорів та діалогу [9, с. 310].

Богословські напрацювання в питаннях захисту і зміцнення суспільного миру мають стимулювати формування всезагальної «культури миру» через створення таких соціальних відносин, коли люди, «виконуючи правду в любові, об'єдналися з людьми справді миролюбними, для вимолювання й здійснення миру... Наскільки люди є грішні, стоять вони і стоятимуть під загрозою війни аж до приходу Христа; а наскільки, об'єднані в любові, перемагають гріх, то переможуть і насилля» [6, с. 602–603]. Створення «культури миру» співпадає з нормами і вимогами «культури життя» особливо в питаннях забезпечення діалогу Церкви з ініціаторами всіх мирних починань («діянь миру»), які, на думку св. Івана Павла II, «здійснюють люди, які мали надію, ніколи не піддаючись смутку. Діяння миру народжуються із життя людей, які мають в своїй душі неухильне бажання до миру» (9) [10]. У такому діалозі, як стверджував св. Іван Павло II, провідна роль повинна належати християнству, позаяк «релігія відіграє життєво важливу роль у пробудженні мирних ініціатив та укріпленні умов миру. Вона відіграватиме свою роль все ефективніше, якщо буде зосереджуватися на тому, що їй притаманне: на відкритості до Бога, на вченні про всезагальне братерство і на сприянні культурі солідарності» (9) [10].

Папа Франциск, продовжуючи напрацювання своїх попередників, виокремив поняття «братерство» як ключовий чинник у боротьбі за утвердження суспільного миру. Зокрема в Посланні на Всесвітній день миру 1 січня 2014 р. він зазначив, що важливим кроком до облаштування миру в суспільстві є відкриття для людства ролі і значення християнського братерства, яке дозволить повною мірою досягнути миру на землі [11]. Людське співтовариство потребує, щоби християни і люди доброї волі по новому відкрили для себе поняття братерства. Тоді політика, економіка також будуть реформатовуватися на основі справжнього духу християнської братської любові і зможуть стати дієвим інструментом всебічного розвитку людини й світу [11].

Захист суспільного миру не залишає без уваги проблему жертв війни, до яких, на думку св. Івана Павла II, належать біженці – частина населення, яка через воєнні дії змушена покидати рідні помешкання і шукати притулку за кордоном. Церква не повинна залишати їх напризволяще, вона повинна надати їм не тільки пастирську опіку й

матеріальну підтримку, але і захистити їх людську гідність. Цей папа повчав, що «турбота про біженців повинна надихати нас по-новому утверджувати і підкреслювати загально визнані права людини, а також вимагати, щоб ефективно визнання цих прав було гарантовано біженцям» (3) [12]. Вимушені мігранти, на думку Папи Фрациска, мають знаходитись під постійною опікою Церкви, тому що вони є «душевною біллю усього світу, який є нашим світом, у якому Бог дав нам жити сьогодні та закликає нести відповідальність за наших братів і сестер, щоби не порушувалася гідність жодної людини» [13].

Позиція Церкви в питаннях захисту миру співпадає зі змістом «культури життя» (захисту людського життя), що підтримує боротьбу християн і людей доброї волі за утвердження суспільного миру в сучасному світі загалом. Не випадково під час Святої літургії в Калькутті св. Іван Павло II озвучив заклик: «Не робіть нічого, що могло би увічнити ненависть, несправедливість чи страждання! Не чиніть нічого на користь гонки озброєнь! Не чиніть нічого, що сприяло би гнобленню народів і націй. Нічого, що надихалося б фарисейськими проявами імперіалізму чи антигуманних технологій» (8) [14].

Справі суспільного миру слугують християнська справедливість, вимоги прощення та примирення. У Посланні з нагоди Всесвітнього дня миру (1 січня 2002 р.) «Немає миру без справедливості – немає справедливості без прощення!» св. Іван Павло II констатував, що прощення, яке закладено в серце кожної людини («має Божественні корінь і вимір» [15, с. 11]), стає необхідним актом і на соціальному рівні. Прощати образу означає «відновлювати перервані зв'язки, долати умови безплідного взаємного осуду і панування над спокусою ізоляції інших людей через відмову їм у праві голосу» [15, с. 12]. У такий спосіб реалізується соціальний вимір людини (від особистісного акту до «політики прощення» на рівні суспільної діяльності та правових інституцій): «Здатність прощати лежить в основі будь-якого проекту більш справедливого і солідарного майбутнього суспільства» [15, с. 12]. Св. Іван Павло II підкреслював, що нелегко відразу зрозуміти і прийняти пропозицію прощення, оскільки наслідки воєн, збройних конфліктів, соціальне насильство загалом сягнуло «моральної безодні» (7) [16], і залишають по собі важкий тягар страждання, болю, особистої і суспільної трагедії. Прикладом реалізації християнського принципу взаємного прощення слугують слова, проголошені св. Іваном Павлом II під час Святої літургії в м. Оломоуц (Чехія) з нагоди канонізації Яна Саркандера та Здислави із Лемберка 21 травня 1995 р.: «Нині я, Папа Римської Церкви, від імені всіх католиків прошу вибачення за кривди, завдані не католикам в усі буремні часи людської історії. Водночас я запевняю, що зі свого боку Католицька Церква пробачила все і всяке зло, яке довелося витерпіти її дітям. Хочу, щоби цей день дав новий початок спільному змаганню, мета якого наслідувати Христа і жити, згідно з

Його Євангелієм, Його законом любові, Його великим прагненням єдності» (5) [17].

Церква пропонує боротися за мир понад усе молитвою. Свого часу в Посланні з нагоди Першого Всесвітнього дня миру (1 січня 1968 р.) Павло VI повчав, що молитва, «особлива зброя миру», викликає «трансцендентні божественні сили духовного і політичного оновлення» на допомогу всім людям доброї волі, «справжнім друзям миру», щоб пробудити у душах «любов до Миру, заснованого на правді, справедливості, свободі і любові» [18]. Всесвітні дні миру надають світу приклади палкої молитви за мир і розбудову мирного суспільства. Своє перше Послання XII Всесвітньому дню миру «To reach peace, teach peace» («Досягати миру, навчати миру», 1 січня 1979 р.) св. Іван Павло II завершив палкою молитвою за мир: «Мир – це наша справа: він вимагає від нас мужніх і солідарних дій, але одночасно і насамперед мир є Божим даром: ми благаємо про нього в наших молитвах» [19]. Останнє звернення св. Івана Павла II на XXXVIII Всесвітній день миру «Do not be overcome by evil but overcome evil with Good» («Ніколи зло не переможе, добро перемагає зло», 1 січня 2005 р.) завершують практично значущі слова: «Жодна людина доброї волі не може відмовитися від боротьби за перемогу добра над злом. Ця боротьба може бути ефективною лише зі зброєю любові. Коли добро перемагає зло, переважає любов і коли переважає любов, там панує мир» (12) [20]. Останнє суголосьне положенням Катехизму Католицької Церкви, згідно з якими «в міру подолання гріха у спільній любові» люди подолають насильство, війну, тероризм – «культуру смерті», і здійсняться слова: «Вони перекують свої мечі на рала, а списи свої на серпи. Народ на народ не буде меча підіймати і не вчитимуться більше воювати» (Іс. 2, 4), і здійсняться пророцтво – стануть «блаженними миротворці, бо вони Синами Божими назовуться» (Мт. 5, 9) [21, с. 528–532].

Висновки. Узагальнюючи викладене, можна запропонувати задеклароване положення, озвучене в Спільній Декларації Папи Римського Франциска та Вселенського Патріарха Вартоломея I: «Ми глибоко переконані в тому, що не зброя, а діалог прощення та примирення є єдиними засобами, якими можна досягти мир... Спільним свідченням доброї новини Євангелія ми можемо допомогти людині віднайти дорогу, яка приведе до істини, справедливості і миру» [22, с. 32].

Посилання

1. Папа Франциск. Апостольське повчання «Радість Євангелія» / Переклад з італійської: Оксана Бодак за редакцією о. Тараса Барцевського. – Львів: Свічадо, 2014. – 221 с.
2. Леон-Дюфур К. Мир (покой) // Словарь библейского богословия / Под ред. Ксавье Леон-Дюфура и Жана Люпласи, Августина Жоржа, Пьера

- Грело, Жака Гийе, Марка-Франсуа Лакана. Пер. с французского. – К.: КАЙРОС, 2003. – С. 575–581.
3. Pio XII. Radiomessaggio di Sua Santità Pio XII ai popoli del mondo intero. Domenica, 24 dicembre 1944 [Електронний ресурс]. – Електрон. дан. – Режим доступу: http://www.vatican.va/holy_father/pius_xii/speeches/1944/documents/hf_p-xii_spe_19441224_natale_it.html, вільний. Назва з екрану. – Мова італ.
 4. Paul VI. Message of His Holiness Pope Paul VI for the observance of a Day of peace. 1 January 1968 [Електронний ресурс]. – Електрон. дан. – Режим доступу: http://www.vatican.va/holy_father/paul_vi/messages/peace/documents/hf_p-vi_mes_19671208_i-world-day-for-peace_en.html, вільний. Назва з екрану. – Мова англ.
 5. Іван ХХІІІ. Мир на землі. Енцикліка Папи Івана ХХІІІ про встановлення миру між усіма народами в істині, справедливості, любові та свободі. – Львів: Свічадо, 2008. – 53 с.
 6. Душпастирська Конституція про Церкву в сучасному світі «Радість і надія – Gaudium et spes» // Документи Другого Ватиканського Собору. Конституції, Декрети, Декларації. – Львів, Монастир Монахів Студійського Уставу: Видавничий відділ «Свічадо», 1996. – С. 499–619.
 7. John Paul II. Messages of His Holiness Pope John Paul II for the celebration of the world of peace 1 January 2004 An ever timely commitment: teaching peace [електронний ресурс]. – Електрон. дан. – Режим доступу: www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/messages/peace/documents/hf_jp-ii_mes_20031216_xxxvii-world-day-for-peace_en.html, вільний. Назва з екрану. – Мова англ.
 8. Козлов В. А. Дипломатія Святого Престолу в пост біполярній системі міжнародних відносин за часів понтифікату Іоанна Павла ІІ: Монографія. – Вінниця: Книга-Вега, 2008. – 192 с.
 9. Компендіум соціальної доктрини Церкви. – К.: Кайрос, 2008. – 549 с.
 10. John Paul II. Message of His Holiness Pope John Paul II for the celebration of the World Day of Peace 1 January 2003. Pacem in Terris: A Permanent Commitment [Електронний ресурс]. – Електрон. дан. – Режим доступу: http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/messages/peace/documents/hf_jp-ii_mes_20021217_xxxvi-world-day-for-peace_en.html, вільний. Назва з екрану. – Мова англ.
 11. Послание Святейшего Отца Франциска на Всемирный день мира 1 января 2014 года. [Електронний ресурс]. – Електрон. дан. – Режим доступу: http://w2.vatican.va/content/dam/francesco/pdf/messages/peace/documents/papa-francesco_20131208_messaggio-xxvii-giornata-mondiale-pace-2014_ru.pdf, вільний. – Мова рос.
 12. John Paul II. Message of His Holiness John Paul II for lent 1990 [Електронний ресурс]. – Електрон. дан. – Режим доступу: http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/messages/lent/documents/hf

- [_jp-ii_mes_19890908_lent-1990_en.html](#), вільний. Назва з екрану. – Мова англ.
13. Francis. Address of Pope Francis on the occasion of the presentation of letters of credence of the ambassadors of Switzerland, Liberia, Ethiopia, Sudan, Jamaica, South Africa and India to the Holy See. Clementine Hall. Thursday, 15 May 2014 [Електронний ресурс]. – Електрон. дан. – Режим доступу: http://w2.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2014/may/documents/papa-francesco_20140515_presentazione-credenziali-ambasciatori.html, вільний. Назва з екрану. – Мова англ.
 14. John Paul II. Apostolic pilgrimage to India. Mass for catholic people of West Bengala. Homily of His Holiness John Paul II. Brigade Parade Grounds Park of Calcutta. Tuesday, 4 February 1986 [Електронний ресурс]. – Електрон. дан. – Режим доступу: http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/homilies/1986/documents/hf_jp-ii_hom_19860204_cattolici-bengala_en.html, вільний. Назва з екрану. – Мова англ.
 15. Иоанн Павел II. Послание Его Святейшества Папы Иоанна Павла II ко Всемирному дню мира 1 января 2002 года. – Libreria Editrice Vaticana, 2002. – 18 с.
 16. Giovanni Paolo II. Lettera Apostolica in occasione del 50 anniversario dell'inizio della II Guerra Mondiale [електронний ресурс]. – Електрон. дан. – Режим доступу: http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/apost_letters/documents/hf_jp-ii_apl_27081989_anniv-beginning-ii-world-war_it.html, вільний. Назва з екрану. – Мова італ.
 17. Giovanni Paolo II. Viaggio apostolico nella repubblica Ceca e in Polonia. Canonizzazione di Zdislava di Lemberk e di Jan Sarkander. Omelia di Giovanni Paolo II. Aeroporto Nerėdın di Olomouc (Repubblica Ceca) Domenica, 21 maggio 1995 [електронний ресурс]. – Електрон. дан. – Режим доступу: http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/homilies/1995/documents/hf_jp-ii_hom_19950521_canonizzaz-olomouc_it.html, вільний. Назва з екрану. – Мова італ.
 18. Paul VI. Message of His Holiness Pope Paul VI for the observance of a Day of peace. 1 January 1968 [Електронний ресурс]. – Електрон. дан. – Режим доступу: http://www.vatican.va/holy_father/paul_vi/messages/peace/documents/hf_pvi_mes_19671208_i-world-day-for-peace_en.html, вільний. Назва з екрану. – Мова англ.
 19. John Paul II. Message of His Holiness Pope John Paul II for the celebration of the Day of peace 1 January 1979 «To reach peace, teach peace» [електронний ресурс]. – Електрон. дан. – Режим доступу: http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/messages/peace/documents/hf_jp_ii_mes_19781221_xii-world-day-for-peace_en.html, вільний. Назва з екрану. – Мова англ.
 20. John Paul II. Message of His Holiness Pope John Paul II for the celebration of the Day of peace 1 January 2005 «Do not be overcome by evil but

overcome evil with Good» [електронний ресурс]. – Електрон. дан. – Режим доступу: http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/messages/peace/documents/hf_jp-ii_mes_20041216_xxxviii-world-day-for-peace_en.html, вільний. Назва з екрану. – Мова англ.

21. Катехизм Католицької Церкви. – Синод Української Греко-Католицької Церкви, 2002 р. Б. – 772 с.
22. Спільна Декларація Папи Римського Франциска та Вселенського Патріарха Вартоломея I. Єрусалим, 25 травня 2014 р. // Світло з висоти. Християнська газета Спільноти Обнови у Святому Дусі. Римсько-католицька Парафія Воздвиження Святого Хреста в м. Фастів. – 2014. – №28. – С. 30–32.

Михайло Черенков (Львів)

УКРАИНСКИЕ ПРОТЕСТАНТЫ И РОССИЙСКИЕ КАТОЛИКИ: «ДЕЛО ЭКМАНА» И «ФАКТОР МАЙДАНА»

Українському протестантизму властива східна і західна традиція, що дозволяє йому відновити культурно-богословський зв'язок з європейським протестантизмом і католицизмом в контексті міжконфесійного діалогу, екуменічний потенціал якого виявив український Майдан Гідності.

Ключові слова: протестантизм, православ'я, католицизм, греко-католицизм, традиція, інклюзивна ідентичність, Майдан, практичний екуменізм, міжконфесійний діалог.

Mychailo Cherenkov

UKRAINIAN PROTESTANTS AND RUSSIAN CATHOLICS: «EKMAN CAUSE» AND «FACTOR OF MAIDAN»

Ukrainian Protestantism characterized by an eastern and western traditions that allows to recover cultural and theological relationship with European Protestantism and Catholicism in the context of interfaith dialogue. Dialogue has an ecumenical potential which was found by Ukrainian Maidan of dignity.

Keywords: Protestant, Orthodoxy, Catholic, Greek Catholic, tradition, inclusive identity, Maidan, practical ecumenism, interfaith dialogue.

Постсоветские протестанты, свыкшиеся за семьдесят лет сосуществования с атеистическим обществом, за годы украинской независимости открыли для себя свое иное – православную традицию. Далеко не сразу, но появились первые попытки осмыслить отношения между протестантскими и православными церквями как между другими, а не чужими. Однако православный другой – не единственный другой.